

СВІТЛИЙ
ПАМ'ЯТІ
ГЕТЬМАНА
ІВАНА
МАЗЕПИ

ЛЕОНІД ПОЛТАВА

НЕСКІНЧЕНИЙ БІЙ

Поема

Р. Б. 1959

СПІЛКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
НА ЧУЖИНІ

*У 250 річницю смерти великого гетьмана України, Івана
Мазепи, Подвижника ідеї державної самобутности нації,
мецената культури, науки й мистецтва —*

ЙОГО СВІТЛИЙ ПАМ'ЯТІ

*Крайова Управа Спілки Української Молоді
в Канаді*

Мистецьке оформлення М. Левицький
Видання Крайової Управи СУМ в Канаді
All Rights Reserved

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

Портрет роботи мистця В. Масютіна

ІНТРОДУКЦІЯ

*...“Ось, Ваша Величносте, велика подія, за якою
прийдуть ще більші”... —*

З листа французького амбасадора в Туреччині, маркіза
де Ферріоль, до Людовика XIV, у липні 1709 року.

БАГАТО на світі є гарних країн,
І мов, і народів... Та нині
Одній ми складаєм найнижчий поклін
За те, що не хоче згинати колін, —
Нескореній Україні!

Далеко на Сході — руїна страшна,
І наша Вітчизна — в пожежі;
Та гордо над морем звелася вона,
Неначе нездолана вежа!

Вона за бійцем посилас бійця
В огонь почорнілого степу.
Вдивіться ж у риси ясного лица
Її полководця, мистця і бійця —
Нескореного Мазепи!

Багато на світі є гарних країн,
І мов, і народів... Та нині
Одній ми складаєм найнижчий поклін
За те, що не хоче згинати колін, —
Прекрасній своїй Батьківщині —
Нескореній Україні!

НЕМОВ павук, снує московський цар
Підступний плян хамелеона:
То йде походом на татар,
То ген під Крим він шле драгонів,
То ген, на Північ, кинувши полки,
Він вимага підмоги з України...
І гинули усюди козаки —
Краса і цвіт моєї Батьківщини.

І в Україні гетьмана зоря
Що далі нижче падає. — Що ж буде?
Зміняв він нас на золото царя,
Чи щось задумав?... — гомоніли люди.
— Невже продав наш вільний Рідний Край?
— Куди жене полки із України?..
— Карай нас, Боже, та карай
В ім'я добра для Батьківщини! —

А над Невою, в місті, де лягли
Тіла козацькі муром у багнюку,
Де двоголові щіряться орли, —
Великий Зрадник потирає руки;
І шле Петро Мазепі щедрий дар:
Сто соболів та царські позолоти,
І золото (відняте у татар),
Як знак довір'я, шани і турботи.

Стискається імперії обруч,
Московський кнут усе гостріше свище;
На чорнім тлі важких північних туч —
Моя Вітчизна наче пожарище.
Вся Україна глухо гомонить,
На Запоріжжя люд втікає степом...

А що ж наш гетьман?
Гетьман наш мовчить.
За всіх мовчить старий Іван Мазепа.

А ХТО ЦЕ, хто це уночі,
Коли кричать сумні сичі,
Мчить на коні в полях безкраїх?
І хоч в дорозі занеміг,
Чом не шукає він доріг,
А бездоріжжя вибирає?

З Батурина помчав гінець,
Ярами, степом навпростець,
Як наказав Ясновельможний.
Здається, ще лиш мить малу —
І обернувся б у стрілу
Той таємничий подорожній!

Лиш місяць бачить із висот
Як гетьман, сповнений турбот,
Вночі в Батурині — в столиці,
Із Орликом чоло схиля
І в дальню путь благословля
Свого гінця — крилату птицю!

АЗУСТРІЧ докають полки,
Залізні твердо ставлять стопи,
Аж чути крок їх гомінкий
В найдалих закутках Європи.

Шумлять знамена бойові —
Блакитний хрест на злотім полі, —
Вони в диму, вони в крові —
Але священна кров для волі!

Хоробра армія іде,
Гуде із Швеції потопом:
Це ж сам король її веде
На славу вічної Європи!

Він вістря гострого меча
Вже скерував на ту країну,
Що смертним стиском обруча
Стискає й нашу Україну;

Що грозить Швеції з Двини,
Що й Польщу охопив завзяту,
Що пнеться в гуркоті війни
Тюрму - імперію скувати!

І так на тлі кривавих хмар
Зійшлися на бойовому полі
Два велетні: король і цар, —
Зіткнулись воля і неволя!

...Невтомно мчиться наш гінець,
Туди, на Північ післанець:
Комусь із двох у цій війні
Моя Вітчизна скаже: "Ні!"

БАТУРИНІ, у палаці високім
Зібралася висока старшина,
І сивий гетьман — юне жмурить око,
І так до всіх промову зачина:

— Після Богдана наша Україна
Нікому вже не схилить корогви.
Хто ж це сказав, що хилимо коліна
Під знамено голодної Москви?
Не заважайте гетьману своєму,
Я свій народ на зраду не веду!...
Панове! На порозі Вифлеєму
Ми нині вже!... —

Як складно, доладу
Він говорив! Як юні очі сяли,
Який був певний владний жест руки!
Коли б ви знали, про гінця хоч знали,
Полковники, селяни, козаки!...

— Веди нас, гетьмане! Та не Москві на влови! —
На ті слова всі обізвались вмиць.
— Заждіть ще рік, — останнє впало слово
І гетьман зором, сповненим любови,
Провів гостей...
Батурин ніби спить...

ВЕРШНИКИ линуть
Копита цокочуть...

Не спить Україна
І спати не хоче.

Яке бездоріжжя!
Яке роздоріжжя!...
На гетьмана з гнівом
Встає Запоріжжя!

Дзенькочуть - брязкочуть
Московські кайдани... —
На гетьмана в гніві
Селяни й міщани!

Козацькі дружини
В чужу сторононьку
Ідуть з України
Кудись в Московщину!...

Ідуть не за брата,
Ідуть воювати —
За лютого ката
Голівку складати!

Не знає Вкраїна,
Що цар на кордоні
Тримає готові
Осідлані коні...

Що мусить наш гетьман
Високою грою
Тримати подалі
Московську зброю!

Що сили збирає,
Не кажучи й слова,
Для Рідного Краю —
Своєї любови!

Що в Орлика в скрині,
Святий, як ікона,
Є плян не від нині,
Як нищить драгонів,

Як вдарити разом
Із Карлом в союзі... —
Стокгольм і Батурин —
Це друзі! Це друзі!

Вони посилали
Гінців не сьогодні...
І долю поклали
У руки Господні,

І важиться доля
Отам, серед поля,
Де шведські гармати
И московська сваволя!

Де, вічно живі,
В лаврах честі і слави,
Здіймаються дві
Европейські держави —

Дві горді країни
Випростують крила:
Моя Україна
І Швеція мила!

А РАПТОМ — що це? Чий наказ?
Ще ж не прийшов жаданий час!

Чом Карло повернув полки
До берегів Десни - ріки,
Коли вже ціливсь наяву
У перелякану Москву?!

"Королю, друже! Ще ж не час,
Ще ж я не покликав вас!..." —

Та сталося!

Король-юнак
Подав полкам рішучий знак,
І в Україну перейшли
Його війська. Ще ж не були
Готові тут!

І вже в огні
Петро з'явився на коні
Під Києвом! Кляне весь світ,
Збагнув, що даром стільки літ
Хотів він гетьмана купити!...

Як Україні не плати,
Як не пали — та не спалити,
Не надломити, не зламити,
Ії, її — не досягти!

ТУ НІЧ Батурин запалав..
Востаннє гетьман тут бував
З почотом, в золоті і славі;
У цій столиці, де кував
Селянський край — в міцну Державу!
О, Боже! Все в Твоїх руках!...
І на міцних степовиках
Помчали гетьман з старшиною
Вперед, до Карла, що зорів
На тлі Чернігівських борів
Зорею Півночі ясною.

Так стрілись два володарі,
Під звук фанфар — на злу пригоду, —
Занадто рано, назорі,
Не дочекавшись сонця сходу:
Не встиг наш гетьман об'явить
Свій давній плян всьому народу.

Лиш Запоріжжя, що жило
Свободи духом незборимим,
Вже степ копитом пропекло,
Уже війни покрилось димом:
Вже дев'ять тисяч козаків
Стоять при гетьмані, готові
Із шведом-братом розділить
І поле слави, й поле крові.

Та сотню тисяч шлють-женуть
Петро і Меньшіков із гиком,
І Карла й гетьмана клянуть,
І все, що може розітнуть
Обруч імперії навіки!

І стихнув, причаївся світ:
Щось станеться на сотню літ!

Із Маніфесту Карла XII, виданого до українського народу, у Ромнах, у листопаді 1708 року:

...“З Божою допомогою хочемо боронити український народ і хоронити його аж до хвилини, коли, скинувши із себе московське ярмо, поверне він свої давні права і вольності”...

Із листівки Петра I, виданої на Харківщині 1709 року:

...“Підлий зрадник Мазепа хоче відділити Україну від Росії, щоб зробити з неї незалежне князівство та ще й долучити до нього Волинь”...

НЕ ДЛЯ БАГАТСТВА, не для слави,
Не для пустої похвали
Могутнє вогнище Полтави,
Король і гетьман розвели!

Не для пригоди, не для втіхи,
Не від бездумної руки
Палили власні милі стріхи
Обранці долі — козаки!

І від Стокгольму до Полтави
Знамена шведські бойові
Лишали довгий слід кривавий,
Шуміли, Боже, не для слави, —
Для смерти чадної Москви!

Та бій почавсь зарано...

Куля

Вп'ялася в ногу короля...

Впав Адлерфельд...

Уже хитнулась

Морською хвилею земля!...

— Де Піппер?

— Стакельберг?

— Де, друзі,

Козацький сотник?... —

Не питай!

Вже хилиться наш Край у тузі,

Вогнем пропечений наш рай!

Ще йдуть в атаку...

Б'ють гармати...

— Угору, браття, корогви!... —

— Король убитий? — Божа Мати!...

Козак підбіг: — Живий! Живий!... —

В розпучі гетьман, та спокійно

Військам накази віддає...

Були ж і є, і будуть війни,

В яких і смерть, здається, є

Безсмертя знаком!... В ту хвилину

Збагнув Мазепа: в цім бою

Встає прийдешня Україна,

Державна, дужа і єдина —

За долю бореться своєю!

Що значить бій в житті народу? — хмара,

Важка, але коротка мить:

Де ділись обри? Де хозари?

Де половці? Де... —

Бій гримить...

Почався відступ...

Зойки... Рани...

Всі сили кинула Москва...
Кричать міста... Дзвенять кайдани...
Палає степ... Горить трава...
І рештки армій далі, степом
Відходять у Турецький край;
І за усіх тоді Мазепа
Останнє шепотить:

— Прощай!

Прощай наш Рідний Краю! Знову
Ми прийдем, щоб спинить розбій —
Він лиш почавсь вінком терновим,
Нескінчений Полтавський бій!
Та бачу, бачу їх, крилатих,
Що вже ростуть з глибин землі —
Вони цей бій закінчать святом
У спелілому Кремлі!... —

Так. Що це — бій в житті народу?
Коротка, хоч болюча мить.
Та він і нині про свободу
Святою сурмою сурмить!

Король і гетьман силуетом
На Сході світу устають,
Щоб повести усю планету
На бій — на справедливий суд!

І він закінчиться у славі,
У саяві радісних знамен
Цей гордий бій біля Полтави —
Цей день народження Держави, —
День волі націй і племен!

1957 р.

